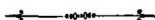

Խօսքերովդ՝ այնպէս սիրտս համոզեցիր,
Որ ես իմ առիթ մըտքիս դառնալով
Փափաքով քեզի պիտի հետեւիմ:
Արդ քայլ՝ նոյն կամքն է երկուքնուս ալ,
Գու առաջնորդ, դու տէր, դու վարժապետ»:
Ըսի, լռեցիք. երբ քաշել սկսաւ
Մըտայ դըժընդակ, վայրի ճամբուն մէջ:
140

Թրգմ. Զ. ՍԻՍԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ
Շարայարեջի

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

1. Լուսնայ. Գրական Հանդէս, Գիրք Բ.
1899. Գ. տարի, Թիֆլիս — Հրատա-
րակիչ Գիւտ Ա. Քահ. Ալանեանց:

Այս Բ Գիրքս կը բաղկանայ երեք հա-
րիւր եւ եօթնասուն էջերէ. կը պարու-
նակէ բազմաթիւ յօդուածներ, որոց վրայ
կ'արժէ տխնարկ մը տալ:

Ա. Արաւաշե Ա. Թատր. երգախառն (էջը
3—54), Պ. Դուրեանի, որոյ անունն միայն
անշուշտ թատերգութեանս յարգը կը ցու-
ցնէ, թէպէտեւ առաջնակարգ համարին
զայդ անտեղի է: Պր. Արշակ Զօպանեան
սոյն թատերախաղին վրայ այսպէս կը գրէ¹.
«Լաւագոյնն է Դուրեանի թատերական զոր-
ծերուն. ճշմարիտ ողբերգութիւն մըն է...
նոյն իսկ ճշմարտապէս վսեմ հատուածնե-
րով... որ, հակառակ իր պայմանագրական
հետուածքին... իրական արժանիք մը ունի
իր մէկ քանի տեսարաններուն ողբերգական
գեղեցկութեամբ եւ իր մէկ քանի հատուած-
ներուն քնարերգական հնչունութեամբ»: Յի-
րակի Զօպանեան այս կէտիս մէջ լաւ քննա-
դատ կը տեսնուի:

Բ. Հայերը Բիւզանդիայում. Յ. Չմշկիկ
կայսր. Ն. Քարամանի: Այս ընտիր եւ հե-

տաքըքրական պատմական ուսումնասիրու-
թիւնս կը գրուէ 55—101 էջերը, ե զեռ եւս
պիտի շարունակուի: Թարգոյ Յօդուածգիրն
մի քանի էջ Նախաբանով կը հաստատէ այն
սերտ յարաբերութիւնը՝ որ կայ ի մէջ բիւզան-
դական եւ հայկական պատմութեանց, մինչեւ
կը պնդէ իսկ թէ «Մեր հին գրականութիւնն
ու զրա հետ միասին ամբողջ ըրիստոնէա-
կան քաղաքակրթութիւնը բիւզանդական է,
առանց բիւզանդական քաղաքակրթութեան
եւ պատմութեան անհնարին (է) հայկականի
ուսումնասիրութիւնն եւ ըմբռնումը»: Եւ Յօ-
դուածագիրս, կարծես կասկածով մը ի հա-
կառակ կարծեաց, կը յաւելու. «Չափա-
զանցութիւն չի լինիլ, եթէ ասեմք, որ Հայք
բիւզանդական շրջանում աւելի են փայլել
քան եթէ իրենց անկախութեան». սակայն
ներուի մեզ ըսել՝ թէ ճշմարտութիւնը իրեն
չափազանց սահմանին մէջ տեսնուեր է Պր.
Ն. Քարամանի, եւ այդ այնչափ աւելի կրնայ
պարզուիլ, որչափ վերոյիշեալ տողերը պար-
զուին ընդարձակ պատմական հայեացքով մը:

Այդ Նախաբանին մէջ՝ յորում ի մէջ կը
բերուին զանազան վկայութիւնք օտար արդի
մատենագրաց, Յօդուածագիրն՝ 1890 եւ
1896ին Գ. Շլիմբերքմէնի հրատարակած
բիւզանդական պատմութեան վերաբերեալ եր-
կու հատորները ծանուցանելով կը գրէ. «Կա-
մենում եմ Փրանսիացի զինուականին հե-
տեւելով... Յովհաննէս Չմշկիկի պատմու-
թիւնը ներկայացնել, որի հոշակն Հայոց
յայտնի է եւ ժողովրդական ամանդութիւն
ներեց». ե ապագային կը թողու «Բիւզան-
դական շրջանի հայկական պատմութեան լու-
սարանուած կէտերի հաւաքումն եւ հայկական
բիւզանդական քաղաքակրթութեան քննու-
թիւնը». որոյ փութով լոյս տեսնելն անտա-
րակոյս փափաքելի է ամենայն ուսումնա-
տեսն անձանց:

Եստ այս Նախաբանիս, Ա. զիւսոյն մէջ
կը գտնենք Յովհաննէս Չմշկիկի ժագումն
ու նկարագրիլը, քաղելով զայն մեծաւ մա-
սամբ ի Շլիմբերքմէնէ. — Բ. զիւսոյն մէջ կը
դնէ Նիկիեփոր փոկասի կայսրութեան հաս-
նելը Յ. Չմշկիկի ձեռքով. այս մասին մէջ
Բրինգաս խորամանկ ներքինւոյն խաղացած

1. Տես Պետրոս Դուրեան. — Արշակ Զօպա-
նեան, էջ 143. Թիֆլիս. 1894:

զերը լաւ կը ցուցնէ և Չմէլիկին առ Նիկեփոր ուղղած ազդու խօսակցութիւնը մէջ կը բերէ։ — Գ. զխոյն մէջ կը ներկայացընէ մեղի զՅ. Չմէլիկ Մագիստրոս և Հրաւանատեք Անատոքեան զօրագնդի։ — այս պոփը կը գրաւէ Հայկական պատմութեան շատ կարեւոր էջեր, վասն զի «Այս շրջանում, ասում է Շիւմբերժէն, Հայերը մեծ դեր էին խաղում բիւզանդիայում»։ և Յօղուածագիրն նոյն մատենագրի խօսքերն ամբողջ կը դնէ։ — Դ. զխոյն մէջ կը տեսնենք Յ. Չմէլիկի դաւադրութիւնը և Նիկեփորի եղերական մահը։ — Պր. Ն. Բարամեան գրելով թէ «Այս պատմութեան ընթացքն ու ելքը մեզ նկարագրել է ժամանակակից Լեւոն սարկաւազն, որի հետեւողութեամբ Շիւմբերժէն այսպէս է պատմում», մանրամասն կերպով գաղղիացի հեղինակին էջերը մէջ կը բերէ։ — Ե. զխոյն մէջ Յովհանն Չմէլիկը կայսր է. և անոր նկարագիրը կը քաղէ ականատես Լեւոն սարկաւազն։

Գ. Պատկերի բողոքը (Չաւեշտ)։ Մուրացանի (Էջը 102—135)։ — Սթեփանու և զուարմանու կ'օգան այդ էջերի։

Դ. Ռախտաշոր (Լիզնիւր)։ Յարութիւն Թումանեանցի յանգաւոր ոտանաւոր գրութիւնն (Էջը 136—143)։

Ե. Պոնտոսի Հայերը (Էջը 144—192)։ Այդ ընդարձակ յօդուածի մասին կը ծանուցանէ խմբագրութիւնն Լուսինի թէ «Այս տեղագրութիւնը պատրաստուած է 1870 թուին, այս պատճառով ներկային համապատասխանել չէ կարող ամբողջովին», և թէ զայդ «Պատրաստել է Պ. Թումանեանցը Խորիմեան Հայրիկի պատուէրով» (այժմ Վեհ. կաթ. ամ. Հայոց)։ — Բնապատումներու և աշխարհագրից համար հետաքննական և օգտակար յօդուած մ'է, որ պատմութեան վրայ ալ կրնայ լոյս սփռել իւր մանրամասն տեղեկութեամբ, թէպէտ և անոնց մէջ կան ինչ ինչ ճշդելիք և ուղղելիք։

Զ. Ինքնախորհրդան (Պօտապէսեո)։ Թարգ. Տիրուհի Կոստանեանցի (Էջը 193—208)։

Ը. Աղի-Մէլիք և Սանասար (ազգային պօւմա) (Էջը 211—232) Գրիգոր Բալա-

սեանցի, որ իւր այս զիւցագնորգութեան հետաքրքրական ըլլալը կը յայտարարէ համառօտ նախաբանով մը ըսելով թէ այն հիւնական է և ունի պատմական նշանակութիւն։

Ը. Յարգանք, պատիւ (Էջը 233—238)։ Արշակ Սարկաւազ Յօղուածագիրն կը ջանայ այս համառօտ էջերու մէջ պարզել այդ երկու բառերու նշանակութիւնը կամ իմաստը։ Կը խօսի այլեայլ կրթիչ առաքինութեանց վրայ, և ի մասնաւորի «Ալեոռոսիներ, Կ'ըսէ, դատարարական և այն էլ ճշմարիտ և խելացի դատարարական պոփն է կազմում»։ Մենք թէպէտ և այս իմաստին ճշմարտութեան և ուղղութեան գաւառստանը կը թողունք քաջ և առաջին դատարարաց, սակայն յարգոյ Յօղուածագիրն դատման կշռոյն մէջ կը ձգենք իրեն վերջին տողից ուղղութիւնը, թէ «Աղնուութեան, յարգանքի և պատուի կրթութեան համար չկայ մի այլ աւելի լաւ միջոց, քան հին կտակարանի դաւանաբանութեան պատուիրանները, կրօնական փիլիսոփայութիւնը և բարոյագրութիւնը»։ Եթէ չենք սխալիք, թուի թէ հին կտակարանի դաւանաբանութեան պատուիրանները անաբելիչ են քան թէ ալեոռոսացիք, վասն զի խստապարանոց ազդի մը տրուած են. իսկ նոր կտակարանի Յատուաշանդ պատուիրաններն են ազնուացուցիչք և իբրեւ բարասան վայրենի մարդկութեան խոցերուն. զոր քրիստոնէական առաջին և միջին դարուց, կը լուծեն արդի դարը, պատմութիւնն կը հաւաստէ և կը հաստատէ. վասն զի բարբարոս ազգաց վայրենաբարոյ խժժութիւնը կակղացուցին այդ պատուիրանք, զորս յարգոյ Յօղուածագիրն կը լռէ գուցէ անծանօթ պատճառաւ մը։

Թ. Կենսական պահանջներ. Բ. Չորս (Էջը 240—250)։ Գերմ. Թարգմ. բժշկ. Ս. Մայսուրեանց. օգտակար յօդուած մ'է իւր տեսակից մէջ, առողջաբանական ու քիմիական իրենց յատուկ մասերը ունին անոր մէջ։

Ժ. Մի օր Սեւորդեաց աշխարհում (Էջը 251—256)։ Գիւտ Ա. Գահ. Աղանեանց քաղղ ունենալով ուղեկցիլ Նորին Սրբութեան Վեհ. Հայրիկին Թիֆլիսէն յԱլեքսանդրա-

պօլ, զանազան պարագայից շնորհիւ կրցեր է գտնիլ ազատ ժամանակ «Մի փոքրիկ ուղեւորութիւն կատարել Սեւորդեաց հոգեւորական դպրոցը»։ և այդ պարզ և բնական յօդուածը նուիրեր է այդ փոքրիկ ուղեւորութեանը։ Նա այդպէս կը գրէ։ «Իսկական իմ նպատակն է դիտել Հայոց այն բազմաթիւ հոգեւորական դպրոցը, որոնցից մէկում... մեծ վարդապետն Վանականն՝ Իշրովք աշխատարեւոյք փորելայ էր քարայրաւ... (Կիրակոս Գանձ. ԻԲ. ԻԳ), և որոնք վերջապէս յայտնի են պատմական ժամանակներէց իբրեւ թագաւորան տեղի բնութեան ու հալածանաց ենթակայ Հայ իշխանների ու ժողովրդի և պահեստ Հայ զբաղանութեան աւանդ թանկագին գրչագիրներն է այն»։ Յարգոյ Յօդուածագիրն այդ բարայրներէն միոյն, «Որ կոչուում է Չառնի — էր... այդ այլը ասում են Հայքատի իշխան Չառնիէից է շինուած», և փոքրիկ տափարակի ճիշտ մէջտեղը կը տեսնէ Պարնի—էր կոչուած բերդակը, ուսկից 10—12 արշին հեռու ծակ—քարը, շտեմարան վերոյիշեալ իշխանին գանձուց և հարստութեան, և հոս կիլիցը... նէ ճարպիկ մարդ մը, որ թղթոց կոյտ մը դուռն կը հանէ անկէ։ «Մագաղաթէ ամէն տեսակ և թղթէ հնագոյն ժամանակի գրչագիրների բազմաթիւ կտորներ, խոշոր, խոշոր կազմի կաշիներ, գրչագիրների պատկերների կտորտանք, և այլն... գրչագրերի հատուածներ»։ Այնչափ ուրախալի է այս գիտը՝ որ հարկ կը համարինք զեռ եւս նոյն Յօդուածագրին խօսքերը յառաջ վարել։ «Այլում ոչ միայն բարացած անընթանի գրչագիրների կան, այլ և ողջ ընթանիլ, որովհետեւ իմ ստացածս, որ մի մեծ թաշկիւնակ լինէր էր, պարունակում է երկու տեսակից էլ, այն է՝ ինչպէս բարացած ձեռագիրների կտորների, այնպէս էլ նոր բարացող, փթոց, նոյն իսկ փթած, այլ և մաքուր կարծես այսօրուայ նոր գրած մագաղաթի և թղթի վերայ, ամենահին երկաթագրերից մինչև թղթեայ բոլորգիր գրչագիրներ»։ Յարգոյ Գիւտ Ա. Գահանան կը ծանուցանէ թէ պիտի կատարէ մի նոր ուղեւորութիւն հնութեանց այդ աշխարհին մէջ, և կը խոս-

տանայ ձեռք բերած նիւթերու մասին յաւուր անգամ գրել, որուն անկանոց պատկերով կը փութացնենք իսկ զինքը ժամանակին ծախիչ ծախիչներէն ազատելու այդ անգին պատմական գոհարները։ — Երանի թէ Արծ. Գիւտ Ա. Գահանան ունենար իւր հետեւողները։

ԺԱ. Մատենախօսական. 1. Ալեքսանդր Մատտարեան, Բանաստեղծութիւններ. Երկրորդ հատոր. — Յ. Ճաղարեանի (էջ 282—302)։ — Ընթերցման արժանաւոր գրախօսական մ'է, յորում Մատտարեանի ոգին կը ցուցուի այլ ի թարգմանութիւնս և այլ ինքնագիր բանաստեղծութեանց մէջ։ Յօդուածագիրն անշուշտ իրեն սեփական գաղափարներն ունի, այսու հանդերձ առանց կողմնաւորութեան գրելու փոյթ ցուցած է։ Այս և Հ. Արսէն Ղազիկեանի¹ Մատտարեանի բանաստեղծութեանց մասին ըրած գրախօսականն կրնան իրարու հետ համեմատուիլ, որոց երկուքին մէջ կը տեսնուի քերթողական արուեստի հմտութիւն։

2. Ն. Մառ. Ժողովածոյք Առակաց Վարդանայ. Նիսքք առ ի պատմութիւն միջին դարուց դպրութեան հայերէնի (էջ 303—316)։ — Ն. Գարամբան այս իւր գրախօսականն ուսումնասիրութեան մէջ իրօք յաւուրդեր է Ն. Մառի՝ վերոյիշեալ գրոց հրատարակութեան մէջ ունեցած մեծ արդինքը պայծառ կերպով ցուցնել։ Նա ըստ կարի մեծ և ընտիր կը նկատէ Վարդանայ Առակաց ժողովածոյքը, որոց համար՝ Յօդուածագրեն հայր հայկական դպրութեան կոչուած Հ. Գարեգին Վ. Չարահանայեան կը գրէ. «Հաւանական կ'երեւնայ՝ թէ Միխիմարայ Գոշի և այլոց առակներէն հաւաքուած երկասիրութիւն մըն է ասիկայ, որուն վրայ իւր քովէն ալ բանի մը առակներ յարմարցնելով հեղինակը՝ ամբողջ գիրք մը ձեւացած է։ Բաւական հանճարեղ գիտեր և գուրջուածքի կերպեր կը բովանդակեն այս առակները²»։ Ապա հիմնեալ վարդանայ այս

1. Բազմալիւ. 1899. Ապրիլ։

2. Հայկ. Հին Դպր. պատմ. վերնախ. Գ. Կար. 1897. էջ 744։

գրոց քննադատութեան վրայ՝ կը ջանայ հաստատել՝ «Թէ մեր միջակ գրականութիւնը վայրենացեալ և ոսմկացեալ մի գրականութիւն չէ, ինչպէս ներշնչել են մեզ Մխիթարեանը»։ Բայց արգիւրդը Առական Հաւաքածոյի մը թեթեւ հեղինակութեան վրայ հաստատեալ ներելի՞ է պատմական պատկերները խորտակել անցնել, որոնք Մխիթարեան մտաց առջեւ կանգնած են իրրեւ վկայ ճշմարտութեանս՝ որ մեր դպրութեան դարը աստիճանաբար խոնարհած են դէպ ի ստուեր, և թէ մեր միջակ գրականութիւնը (զոր Մխիթարեանը աւելի անկման դար կոչած են, եթէ՞ պատմութեան և եթէ՞ նոյն դարուն հեղինակաց երկոց ուսումնասիրութեան վրայ չիմուելով, և իրենք զիտցած են գնահատել անոնց վարկն ու յարգը հրատարակելով այդ դարուց վերաբերեալ հրապարակները¹) թէ և իրրեւ վայրենացեալ և ոսմկացեալ չընդունուի, բայց գոնէ առաջնոյն համեմատութեամբ ոչ է միշտ վսեմ՝ և ոչ միշտ գեղեցիկ, և յայտնի է թէ վարդանայ առականերն որչափ ալ ընտրել և որչափ ճարտարապետեստ ըլլան, ամբողջ իրենց դարուն չեն կրնար հոգի շնչել² և զայն վեցմացընել, մանաւանդ որ վարդանայ Առական գրոց յօրինման մասին գուցէ կրնայ ըսուիլ *doctus cum libro*.

ԺԲ. Ս. Վանան Գողթնացոյ պատմութեան ժամանակագրութիւնը «Բազմատու

թեամբ երկուց օրինակաց, որք հրատարակուած են ի շարք Սոփեբաց. կարեւոր մեկնութիւններն ալ աւելցընելով»։ Օ ստորագրութիւնը կը կրէ այդ օգտակար բազմատութիւնն (էջք 317—324), որ վաճանայ պատմութեան լուսարանութիւն կրնայ համարուիլ, և անոր նոր տպագրութեան կատարելագոյն ըլլալուն պիտի ծառայէ։ Բայց յառաջ քան զայս Վ. Հ. Ալիշան իւր Յռչիկք գրոց Բ. հատորին³ մէջ՝ բանաստեղծական և գողարիկ ոճոյ քողին ներքոյ լուսաւորել է Գողթնացոյն ստուերադիւծ պատմութիւնը։

ԺԳ. Պ. Կ. Բաւմաջեանի Բանասերի մասին և ի վեհնետիկ տպգր. թանգարան հայկ. հիւս և հոգարտքեանց. Բ. վրայ են 325... էջերն։

ԺԴ. Ժողովրդի խօսք Նարեկացոյ մասին. ոսմկական բնական ոճով ոտանաւոր գրութիւն մ'է։

ԺԵ. Պ. Պոռչեանցի գրական գործունեութեան քառասունամեակը, — Ա. Ս. Պոռչիկի 100ամեկի առթիւ կան մի քանի էջ գրուած, ներ եւս, և Գրիգոր Բալասանեցիի մի ոտանաւոր գրութիւնը. նոյնպէս և մի քանի այլ հատուկոտոր թղթեր։

ԺԶ. Մատենագրական նորոգութիւններ վերնագրով կը ծանուցուի մի քանի մատենագրութեան օգտակար երկերու հրատարակութիւնը։

1. Միջակ գրականութեան վերջին դարուց վերաբերեալ ի վեհնետիկ հրատարակուած երկերն, ի մէջ այլոց, են. Գիրք վատականոց հանգերձ ծանօթութեամբք և ներածութեամբք ի Վ. Հ. Ալիշանի. — Գրիգոր Տղայոյ թողորք և նամակակնի. — Լամբրոնացոյ մատենագրութիւնը. — Կիրակոս Գանձակեցոյ պատմութիւն հանգերձ ծանօթութեամբք և մեկնաբանութեամբք Վ. Հ. Ալիշանի, և այլն. — Բաց աստի, մի կը կարգայ Յռչիկք գրոց Բ. հատորին մէջ Հ. Ալիշանի վառվռուն գրչէն ցայտած, և բեղունաւոր մտքէն բղխած էջերը Յովհաննէս Մարկապոհի (էջ 280), Յովհաննէս Երզնկացոյն (էջ 487) վրայ, և կը համարձակի ըսել թէ Մխիթարեանը ներշնչել են տարբեր հոգի մը քան

ինչ որ իրենց գրոց մէջ կը տեսնուի։ Միթէ մանաւանդ թէ Մխիթարեանց վրայ թերադրանք մը համարուած չէ հինգերորդ դարուն ոսկեղէն շրջանակէն արտաքոյ վերջին անկման դարուց մէջ ղեգերելնին ի խնդիր հայկական մատենագրութեան բովոց, ուստի հաներ են ի լոյս այնքան և այնպիսի դանձեր։ Այսու՝ Միջակ գրականութիւնն չի կրնար ամենայնիւ մոքել Առաջին գրականութեան հետ, որովհետեւ բնութեան օրէնք է մերթ դէպ ի վեր ըլլալ և մերթ դէպ ի վար. *Neque semper arcum tendit Apollo*.

2. Պատմ. Նոր հայկ. Դպրոցեան. Հ. Գարեգ. Զարբ. էջ 1... 1898, Վեհնետիկ։

3. Վեհնետիկ, 1869։

ԺԷ. Առանց միջնորդի փեսացոս գտնել.
Յ. Պարոնեանի (Էջ 347—355) զանշտա-
կան խօսակցություն մ'է սրճարանի մէջ:

Այս Բ. Գրոցս վերջը կը գնէ Խմբագրու-
թիւնն շատ մը օգտակար Յայտարարու-
թիւններ:

Հ. Ս. ՍԱՐԵԱՆ

2. Մխիթար Սանտեցի (Կերմանեցի).
1260? — 1337. — Գարեգին Վ. Յովսէ-
փեան. Արտատպած «Ալբարատ» ամսագրից:
Վաղարշապատ. Տպարան մայր արժողոյ Ս.
Էջմիածնի. 1899:

Տեսոր մ'է սա երեսուն և երկու Էջերէ
բաղկացած, որոյ վերջին վեց Էջերը գրա-
ւած է «Պատմութիւն Հաւաստի և Համառօտ
Մխիթար վարդապետի», զոր շարագրեր է
գրաբար լեզուով Մկրտիչ արեղան Սոյն
տետրս կը բովանդակէ զրեթէ նոյն տեղե-
կութիւնները սակաւ մի բնագրաձևօրէն, ինչ
որ Յարգ. Հեղինակ «Պատմութիւն Հայե-
րէն նոր դպրութեան»¹ մասնին Հ. Գարե-
գին Վ. Զարբհանալեան կը համառօտէ ի-
մասաւելից կերպով նոյն գրոց 189—194
Էջերուն մէջ: Տետրիս առաւելութիւն մը պէտք
է համարինք մի քանի պատմական և քննա-
դատական փոքրիկ համեմատութիւնները, և
այն քանի մը տողերը՝ զորս Հեղինակ տե-
տրիս ի մէջ կը բերէ Մխիթարայ ճառերէն,
և դարձեալ ի վերջոյ զրուած վերոյիշեալ
Մկրտիչ արեղային մարողջ գրաբար շարա-
դրութիւնը, որ Յայտարարաց մէջ ամբողջ
կայ, և որոյ էական մասերն վերոյիշեալ
Հայկական ևնոր դպրոսներէն մէջ տպագրուած
են: — Հեղինակ տետրիս ըստ արժանաւոյն
դիտել կու տայ՝ թէ Մխիթարայ ժամանա-
կակիցներէն իրեն զրուած պատուանուն-
ներն, աստուածաշնորհ և բանիքոռն վար-
դապետ — քաջ հռետոր Հայոց — տիեզե-
րադոյս վարդապետ, «ի հարկէ շատ մե-
ծահնչիւն են . . . մի անձի վերաբերու-
թեամբ . . . բայց ամէն մի գաղափար և ա-
սացուած պարտաւոր ենք իւր ժամանակի

Համեմատ չափել և հասկանալ»: Իսկ մենք
կը համարձակինք սոյն արդար դիտողութեան
վրայ հիմնեալ յաւելուլ՝ թէ Մխիթար, հե-
տեալաբար անոր երկասիրութիւնն, թէպէտ
և ունենան ղնդհանրապէս իրենց փոքրիկ
վարկը, բայց երբեք մեծ հեղինակութիւն մը
չեն կազմեր, և անտեղի է զինքը իւր դա-
րուն պատգամատուն և արձագանգը համա-
րիչ, որովհետեւ անոնց վրայ կարելի է սո-
վորական առակը դրոյմել. *Caetera deside-
rantur.*

ՆՈՅՆ

ԶԱՆՈՒՅՍ ԶԱՆՈՒՅՍԵՑ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ Ի ԹԵՐԹԵՐ

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ. — Վենետիկ վերջնալոյսի
մոգիչ մթնոլորտին մէջ էր, և այն լճակը որ
բանաստեղծներու քնարը յուզեր է, Հայելի
էր դարձած, ու ներկուած երկնքի ծիրանի,
կարմիր, գորշ ու մուշ կապոյտ նարոնե-
րով. մեծ աստղը լուսնի կ'անապարէր,
և անոր միայն ծիրանեզոյն զուխն կ'երեւէր.
երբ ըստ սովորութեան՝ ազգային թերթերէն
մին ձեռքս, կը վայելէի Վենետիկի բնական
գեղանկարներու այդ ամենէն պերճը, բայց
ձեռքի թերթս կը նախանձէր իմ վայելքիս
և ուշադրութիւնս իրեն կը ձգէր: Պատկա-
ռելի, թեթեւ ստուեր մը մեղեդատիկ նոճի-
ներու ուղիէն դէպ ի ինչ կը մտնեար. բայց
աշուրները վար, չէր դիտեր գեղեցիկ հորի-
զոնը, կարծես յափրացած էր բնութեան բա-
նաստեղծական տեսարաններէն. մտնեց
էինք իրարարու, նա խոյոր աշուրները վեր
առաւ՝ սեւեռեց վրաս. նահապետն էր. տե-
սաւ ձեռքիս թերթը որ իւր անոյշ սանիկն
էր գրած. — Ի՞նչ կայ. պատասխանեցի, Ար-
փիարը. — Ի՞նչ կը գրէ. Բագմավէպին վրայ գո-
վեստ. — Իւր հետաքրքրութիւնը համարձա-
կութիւն առաւ ինձ՝ սանիկին զրութիւնը
իրեն կարգալու. պատասխանեցի. Այ գովեստ
և ոչ ալ պարօտ. բայց թող կը արուի՞
կարդալու: Հաւանական ժպիտ մը ցուցու-
նու դարձեալ լայն ճակատը գետին ծռելով
ընթերցուածիս ուշ դրաւ: Աւ կը կարդամ.

1. Տպագր. Վենետիկ ի Տպարանի Մխիթա-
բեանց. 1878:

«Սրտի դպրող հոծիւն մը կը լսուէր օգոս.